

FRONT-LINE

Peter Malik

Lovišča

Pet veličastnih, Sklad "Vladimir Slejko", Ljubljana 1993

Psevdonim Peter Malik je bil v bralski zavesti doslej zvezan z – bolj ali manj – učinkovitimi kriminalnimi romani (*Živ, Lovci na Rembrandta*). Tudi *Lovišča* poskušajo potrjevati avtorjevo privrženost t.i. popularnim žanrom ali – drugače povedano: navidezno poskušajo prodreti v območje vojnega romana. K verodostojnosti prizorišča mu je pripomoglo (ne-)srečno naključje, saj se zgodba odvija v okolju, ki je dobro poznan tudi zgolj občasnemu gledalcu televizijskega Dnevnika, tako da bi Malikov roman načeloma lahko učinkoval prepričljivo. Izhodiščno in sklepno prizorišče, dalmatinski kraj simbolnega imena Lovište, oklepa centralni dogajalni prostor, osrednjo Bosno z njeno raznoliko, raztrgano populacijo današnjega časa. Všteviš novinarje. Kdo bi namreč mogel sodobniku posredovati objektivnejše poročilo o bosenski apokalipsi, če ne dvoje novinarjev, ki ju Malik kot protagonista uvede v roman? Vendar zastopnika civilizacije s težnjo po objektivnosti nehote kljubovalno "bežita iz mesta Niniv", zato ju po biblijski logiki doleti zaslužena znana kazen v "kitovem trebuhu", ki naj bi dosegla svoj didaktični cilj.

"Jonovo spoznanje" v Malikovem romanu prikazuje pravzaprav zanikanje objektivnega spoznavanja. Ponekod ironično, ponekod tragično se v kitovem trebuhu Bosne razgaljuje manipulabilnost posredovalca objektivnosti, v tem primeru: medija televizije. Napolj naključno (mogoče pa po volji višje sile?) četniško zajetje obeh novinarjev Simonovo kamero izrabi v, skromno rečeno, propagandne namene "trpečega srbskega naroda", katerega einsteinovski rapsod z nedvomno ironično komponento je dvojni, morda celo trojni, uradno pa zgolj ruski agent Tiška. Tematika srbskega epskega pesništva, ki je po že ustaljenem mnenju nekaterih srbskih intelektualcev narodova zgodovinska knjiga, tako vstopa v sodobnejši medij televizije, ki s sposobnostjo vizualizacije manipulabilnost drastično poveča. Poleg tega v nasprotju z literaturo svojo "nefiktionalnost" konstituira z resnično, ne fiktivno prisotnostjo akterjev na podiju režirane realnosti. To dejstvo ne bi bilo pretresljivo, če baladna nastrojenost srbske epske zgodovine ne bi tako rekoč zahtevala protagonistove smrti pred kamero. Da bi bila "objektivnost" maksimalno objektivna, pa mora biti ta smrt, čeprav režirana, realna. Smola za

četnika Palčka, ki v vojni deluje kot personifikacija srbskega herojsko-arkadijskega mita. Njegova pozicija tako kljub vsej podrobni in psihološko motivirani tragiki postane ne samo paradoksalna (na smrt je zaljubljen v muslimansko lepotic), ampak tudi ironična.

Stopnjo paradoksalnosti in ironije Malik, kakor se sliši nemogoče, še poveča. Film paranoičnega vizionarja, režiserja Tiške, v katerem igra Palček glavno vlogo, bo smrtniku Palčku s pomočjo njegove resnične smrti pred kamero zagotovil nesmrtnost. Palček kot fikcija na filmskem traku bo s tehničnim postopkom tridimenzionalnosti na gledalca učinkoval povsem realno, tako da se bo fikcija docela prepletla z njegovo intimo in postala realnost. S tem "gledališka katarza ne bo več estetska kategorija, pač pa eksistencialna neizbežnost." (str. 40-41) Zgodovino, kot nam očitno zagotavlja roman, ustvarja (samo še) tehnika, katere romaneskni razvoj na stopnjo znanstvene fantastike implicira dvoje: sum oziroma že kar nihilistično nastrojenost do "avtoritete zgodovine", pa tudi čisto zaresno didaktično svarilo človeški tehnično kreativni inteligenci. Rahlo didaktična je tudi nadaljnja izpeljava in posledice Tiškinega projekta. Ukinitvev zgodovinskosti se kaže v Palčkovi filmski nesmrtnosti, ki zaradi njegove večno aktualne, "sleherniške" filmske ponovitve prehaja v mit, hkrati pa s tem, ko se fikcija spremeni v gledalčevo intimo, z identifikacijo ukinja individualnost. Sicer pa tudi v realnosti možnosti za Tiškovo paranojo v tem smislu vsekakor obstajajo, ker tudi vojna v ljudeh ukinja individualnost in jih poenoti v tistem, kar jim še preostane, v temeljnem znaku živosti, erotičnem (in zverskem) nagonu za preživetje ter - v smrtnosti.

Še en napad na zgodovino, ki jo predstavljajo in ustvarjajo mediji, se kaže na formalni ravni. Zgodba romana se občasno prepleta z vnosi poročil z bojišč oziroma: fikcija se meša z "dejstvi". Vendar je nosilec teh vnešenih poročil, medijske objektivnosti, subjekt; novinar kot vsak drug človek, kot subjektivno doživljajoči, ogroženi individuum, tako da fikcija pomen faktografskega, kot smo ob sodobnih romanih že vajeni, pogoltne. Nosilec večje objektivnosti, glede na to, da mit implicira svoje ponovitve, je biblijska bajka o skesanem grešniku, preroku Joni. Kot referenco jo obnavljajo trije deli romana, ki jih uvajajo trije citati iz Jonove knjige. Kot zgodba o Joni vključuje preobrat, priznanje nadčloveške sile, svoj preobrat doživi tudi junak srbskega mita, Palček, z antigonskim pokopom muslimanskih sovražnikov, ki so družina njegove izbranke. Preobrat, sicer ob ironični spremljavi ("metuljček Cekinček", ki zaradi treh kril, posledice radiacije, ne more leteti), doživi tudi novinar Simon. Njegovo "tretje oko" zdaj ni več kamera (saj prinaša zlo in ne katarzičnega učinka), pač pa vera v odrešenika, ki ga ob izteku romana pooseblja "neranljivi" deček Feriz. Sklep romana je v skladu s svojo inspiracijo, Jonovo knjigo, torej razmeroma optimističen.

Kljub občasnemu motivno-tematsko ironičnemu pristopu izreka Malikov roman vendarle trdno resnico, vero v ponovitev mita, ki vključuje pomiritev z novim upanjem. Zdi se, da je vojna bolj okvir in izgovor kot pa glavna tema romana. Občutek verodostojnosti, ki bi ga bralec lahko zahteval od vojnega romana, tako ni več nujen. Vseeno pa ni dopustna tako površna psihološka motiviranost, kot jo opazujemo v

razmerju med Simonom in ameriško novinarko Myrno. Tudi dialogi med četniki, ki naj bi lokalizirali atmosfero in prispevali k slikanju absurdnosti, so najpogosteje banalni do odvečnosti, žal pa zajemajo cela poglavja. Naposled tri sklepne "prilike", ki so pisane v perspektivi Myrninega četniškega morilca, hrvaškega ribiča Mirka in samega Simona, precej svobodno ravnajo s svojo zvrstno oznako. Ta sicer podkrepljuje biblijske elemente v romanu, v resnici pa se pod oznako "prilika" neupravičeno pripoveduje epilog.

Malikov roman, če naj mi bo dovoljen drobec nezlohotnega črnega humorja, torej niti s (šibkimi) pripovednimi postopki niti po vsebinski plati ne izrablja enkratne priložnosti verodostojnega prizorišča vojnega romana. Vendar nam zaradi prej opisanih kvalitet tega pravzaprav ni treba obžalovati.

Vanessa Mataj

Vid Snoj

IZGODNOSTI

Poezija Kajetana Koviča
in Nika Grafenauerja v
interpretaciji Vida Snoja

Cena knjige v knjigarnah je 1400 SIT, za naročnike LITERATURE samo 1000 SIT.
Naročila: Založba Mihelač, Koseskega 25, 61000 Ljubljana; tel. 332-030.